"RADİKAL İKTİSATÇILARIN ORTODOKS İKTİSAT ELEŞTİRİSİ[*]

Gürel Tüzün[**]

GİRİŞ

Bu yazıda, "radikal iktisatçılar"ın günümüzde iktisatta egemen olan ve "ortodoks iktisat" ya da "neoklasik iktisat" diye adlandırabileceğimiz görüşe yönelttikleri eleştirileri özetlemeye çalışacağım. "Radikal iktisat" kavramını, A.B.D.'de 1960'ların sonlarına doğru ortaya çıkmış olan ve ortodoks iktisadı hemen hemen tümü ile reddeden bir "politik iktisat" görüşünü tanımlamakta kullanıyorum. Kendilerine "radikal iktisatçılar" diyebileceğimiz kişilerin, esas olarak, Radikal Politik İktisat Birliği (The Union for Radical Political Economics) ve onun yayın organı olan *The Review of Radical Political Economics* (Radikal Politik İktisat Dergisi) çevresinde toplanmış oldukları söylenebilir.

PARADİGMA

Thomas Kuhn tarafından ortaya atılıp geliştirilen bu kavram, radikal iktisat yazınında (*literature*) çok yaygın bir biçimde kullanılmaktadır.[1] Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions* (Bilimsel Devrimlerin Yapısı) adlı yapıtında, her bilimsel kuramın temelinde bir paradigmanın yattığını ve bilimin gelişmesinin, bir paradigmadan diğerine geçmekle sağlandığını, gerçekleştiğini ileri sürüyor. Paradigma ise, incelenen dünyaya, gerçeğe, belli bir bakış, onu algılama ve anlama biçimi, yolu olarak tanımlanabilir.

Paradigma bu anlamda, bilimsel araştırmanın ilgileneceği soru**ları,** kullanılabilecek yöntemleri ve kabul edilebilecek cevapları belirleyen, kısıtlayan bir nitelik taşımaktadır (Peabody, 1971: 1-2). Başka bir deyişle, paradigma yalnız "önemli" ve "ilginç" soruları ve sorunları belirleyen bir çerçeve çizmekle kalmamakta, verilerin ve insan gözlem ve deneyimlerinin sınıflandırılmasını ve yorumlanmasını da etkilemekte, belirli kurallara bağlamaktadır.

Bilimin temelindeki paradigma bir kez belirlendi mi, bilim adamları söz konusu paradigmanın çizdiği çerçeve içinde "normal bilim" yapmaya girişirler. Kuhn, normal bilimi, "bilmece çözmek" (*puzzle solving*) diye tanımlıyor. Buna göre normal bilim, bilimle uğraşanların, özel soru ve sorunları daha ayrıntılı bir düzeyde incelemesi, çözmesi olgusunu içerir (Peabody, 1971: 2).

Bir paradigma, araştırmacıları, kendi çerçevesi içinde çözülebilecek yeni sorunlara yöneltmekte devam ettiği sürece önemini ve geçerliliğini sürdürecektir. Kuhn'a göre, bir paradigmanın yeni sorunlar türetme ve çözme yeteneğini yitirmesi, bilimsel bunalımın kökenini oluşturur. Sweezy (1970) bunu içsel neden olarak adlandırıyor ve sosyal bilimlerde

---

[*] *ODTÜ Gelişme Dergisi*, n. 7, Bahar 1975, s. 81-96.

[**] Yardımcı Profesör, Ekonomi ve İstatistik Bölümü, ODTÜ. Bu incelemenin yazılmasında görüş ve eleştirilerinden yararlandığım, Ekonomi ve İstatistik Bölümü öğretim üyelerinden Dr. Fikret Görün ile Dr. Yakup Kepenek'e teşekkürlerimi belirtmek isterim. Açıktır ki, tüm eksiklik ve yanlışlıkların sorumlusu benim.

[1] Kuhn'un yaklaşımının iktisada uygulanması için *bkz*. Gordon (1965), Coats (1969) ve Sweezy (1970).

çok önemli olan bir dışsal nedeni ekliyor buna: "çünkü, paradigmanın yansıttığı toplumsal gerçeklik önemli değişiklikler geçirir... Yalnız olguları gözleme biçimi değil, olguların kendisi değişime uğramaktadır." (s. 4)

Bu durum, paradigmanın kuramsal çerçevesini ve kullandığı araçları aşan yeni olguların belirmesi ve/veya kuramsal bekleyişlere uyma-yan deneysel gözlemler biçiminde ortaya çıkar (Peabody, 1971: 3). Beliren bunalımdan üç çıkış yolu vardır:

a. Var olan paradigma içinde kalarak, normal bilimsel uğraş sonucunda çözümlerin bulunması;

b. Söz konusu sorunların çözümünün ileri bir tarihe ertelenmesi;

c. Yeni bir **paradigmanın** ortaya çıkması.

Sosyal bilimlerde yeni bir paradigmanın ortaya çıkışı ve eskisinin yerini alması, diğer bilimlere oranla daha zor olmaktadır. Bunun nedeni,

> "toplumsal dünyada bireylerin, grupların, sınıfların ve ulusların çıkarlarının işe karışmasıdır... Bunun bir sonucu, sosyal bilimlerdeki devrimlerin daima, şu ya da bu şekilde, politik ve sosyal devrimlerle aynı zamanlı olmasıdır (*coincidence*). (Sweezy, 1970: 4)

Bu anlamda, günümüzde iktisatta **egemen** olan bir neoklasik ya da ortodoks paradigmanın varlığından söz edilebilir. Ancak son yıllarda, iktisatta bir bunalımın ortaya çıktığını, özellikle ABD'de, çoğunluğunu genç iktisatçıların oluşturduğu ve kendilerini radikal iktisatçılar, görüşlerini de radikal politik iktisat diye tanımlayan bir grubun belirdiğini görüyoruz. Bunlar, ortodoks paradigmanın yetersizliğinden ve geçersizliğinden hareketle, yeni bir paradigma geliştirme çabasındalar.[1] Ortodoks iktisata yönelttikleri eleştirileri görmeden önce, bu yeni akımı doğuran ve etkileyen nedenlere kısa bir göz atmak, söz konusu eleştirileri anlama ve değerlendirmede yararlı olacaktır.

RADİKAL İKTİSADI DOĞURAN NEDENLER

Hemen hemen tüm radikal iktisatçılar, kendilerini ortaya çıkaran ana nedenin, 1960'larda, genel olarak dünyada, özel olarak ise ABD'de görülen sosyo-ekonomik değişmeler ve sorunlar olduğu konusunda anlaşıyorlar. Ortodoks paradigmanın bu değişmeleri açıklayamaması, yeni soruları cevapsız bırakması, onları yeni bir paradigma aramaya itiyor (Hymer ve Roosevelt, 1972: 645-646). Peabody (1971) bu olguyu şöyle açıklıyor:

> "1950'lerin sonunda ve 1960'larda görülen sosyal ve siyasal kaynaşma, çok kişiyi sosyal bilimlerin günümüzdeki dünya görüşünün yanlış olduğu yargısına götürdü. Bazıları bu yargıya, sosyal mücadeleye aktif olarak katılmaları sonucunda vardılar. Diğerleri ise, bu dünya görüşünü günümüzün sosyal sorunlarına uygulama uğraşları sonucunda ulaştılar bu yargıya. Böylece, bazı sosyal bilimciler, günümüzde sosyal bilimlere egemen olan bilimsel paradigmanın güncel sorunları ortaya koyma ve çözmede yetersiz olduğu sonucuna vardılar." (s. 9)

Zweig'da (1971b: 67) da aynı yargıyla karşılaşıyoruz:

> "Kullanılagelmekte olan iktisadi çözümlemelerin ABD'yi anlamada ve onu değiştirmede yararlı olmadığını gördük."

---

[1] Cambridge Okulu'nun ortodoks iktisada yönelttiği eleştiriler ve yeni bir paradigma oluşturma çabaları bu yazının kapsamı dışındadır.

Öyleyse, radikal iktisatçılara göre, ortodoks iktisat bir bunalım dönemine girmiştir. Onlara göre, söz konusu sorunlara, ortodoks paradigma içinde kalınarak bir çözüm bulunamayacağı gibi, sorunlar öylesine ivedilik kazanmışlardır ki, çözümlerinin ertelenmesi de çıkar yol değildir. Geriye tek seçenek kalmaktadır: yeni bir paradigmanın geliştirilmesi.

Radikal iktisatçıları yeni bir bilimsel paradigma aramaya iten bir neden de ortodoks iktisadın sınıfsal içerik ve niteliğidir. Weaver (1973: 3) şöyle koyuyor bunu ortaya:[1]

> "Radikaller, ortodoks iktisadın esas olarak Amerikan seçkinler kadrosu üyelerine, mevcut çerçeve içinde kendi çıkarları peşinde koşmada yararlı olduğunu ileri sürüyorlar." (s. 3)

Gintis ve Pochoda (1973: 38), "ortodoks iktisadın temelinde, kapitalist sınıfın kârlarını haklı çıkarma çabası yatmaktadır," diyor. Zweig (1971b: 67) ise, "iktisadı, en azından iyi bir toplumun inşasına yardımcı olmamakla, giderek de mevcut düzeni desteklemekle" suçluyor.

Çözümlemelerine Amerikan toplumunun yapısını inceleme ve eleştirme ile başlayan radikal iktisatçılar, ortodoks iktisadın, sınıfsal içerik ve niteliği nedeniyle, adil olmayan gelir dağılımı, fakirlik, ırkçılık, cinsiyet ayrımı, emperyalizm, üçüncü dünya ülkelerinin kalkınması, yabancılaşma, vb. sorunlarla, anlamlı bir biçimde uğraşamayacağı sonucuna varıyorlar (Behr, et al, 1971: 30-31).[2]

RADİKAL İKTİSATÇILARIN ORTODOKS PARADIGMAYA YÖNELTTİKLERİ ELEŞTİRİLER

Ortodoks paradigmaya yöneltilen radikal eleştirileri, birbiri ile ilişkili dört düzeyde ele alabiliriz. En genelden özele doğru sıralayacak olursak, bu eleştirilerin, ortodoks iktisadın

a. Temel varsayımlarına,
b. Belirli niteliklerine,
c. Cevapladığı ve cevaplayamadığı sorulara,
d. Kullandığı belirli yöntem ve araçlara

ilişkin olduğunu söyleyebiliriz. Son başlık altında toplanabilecek eleştiriler, genellikle, ortodoks iktisadın belirli kuramlarına değgin olduğu için (örneğin, marjinal verimlilik kuramı), oldukça ayrıntılı düzeyde. Bu nedenle, burada yalnızca ilk üç grubu oluşturan eleştirilerden söz edeceğim.

A. Temel Varsayımlara İlişkin Eleştiriler:

1. Radikal iktisatçılara göre, ortodoks iktisadın temel varsayımı, kapitalist sistemi veri olarak alması, dolayısıyla, onun kalıcılığını kabul etmesidir. Böyle olunca, iktisatçının görevi ve uğraş alanı, mevcut sosyo-ekonomik yapı ile sınırlanmaktadır (Hunt ve Schwartz, 1972: 8; Sweezy, 1970: 5).

Heilbroner (1971) radikal görüşü şöyle özetliyor:

> "Ortodoks iktisat sosyal sistemimizin ana kurumsal biçimlerini parametreler olarak kabul etmekte ve enerjisini, bu sistem içindeki değişkenler arasındaki ilişkileri açıklamaya yöneltmektedir. Radikal iktisat, bilimin çözümleyici olanaklarının parametrelere yöneltilmesini ve onların, yalnız etkilerinin değil, kendilerinin açıklanmasını

[1] Bu konuda *bkz*. Weeks (1971, 1972) ve Zweig (1971c).
[2] Radikal iktisatçıların Amerikan toplumunu eleştirilerinin bir örneği için *bkz*. Hunt ve Sherman (1972: 160-177).

istemektedir.” (s. 66)

Bazı radikal iktisatçılara göre bu durumun nedeni, tarihsel bir yaklaşımın kullanılmaması, sosyo-ekonomik değişme ile yeterince ilgilenilmemesidir. (Hunt ve Schwartz, 1972: 8).

2. Ortodoks iktisat, toplumdaki bireyler, gruplar, tabakalar ve sınıfların çıkarları arasında uyum olduğunu, en azından, uzlaştırılamayacak çıkar çatışmaları olmadığını varsayar. Ortaya çıkan çatışmaları ise geçici güçlükler olarak kabul eder.[1]

3. Bir diğer eleştiri konusu ise, sistemde, belli biçimlerde tanımlanan bir dengeye doğru ilerleme eğilimlerinin varlığının kabul edilmesi ve dengesizliğin geçici durumlar olarak görülmesidir.[2] Oysa radikal iktisatçılar, gerçek dünyada sosyal uyumun değil sosyal çatışmanın, dengenin değil dengesizliğin egemen olduğunu ileri sürmektedirler.

4. Ortodoks görüşün, değişmenin kerteli (tedrici) olduğu varsayımı da radikal iktisatçılarca eleştirilmektedir. Bu varsayım yukarıdaki üç varsayımın bir sonucu olarak görülmektedir. Kapitalist sistem veri olarak alınıp, sosyal uyum ve denge eğilimi varsayıldığında, ancak mevcut sistem içinde yavaş değişmenin incelenebileceği açıktır. Başka bir deyişle, devrimci, niteliksel değişmeye yer yoktur ortodoks görüşte.[3] Radikal iktisatçılara göre ise, bu sonuncu tür değişmedir önemli olan.

Radikal iktisatçılara göre, bu varsayımlar, ortodoks iktisadın temelinde yatan bilimsel paradigmayı oluşturur ve bu anlamda, incelenebilecek ve çözümlenebilecek sorunları ve kullanılabilecek araç ve yöntemleri belirler.

B. Ortodoks İktisadın Niteliğine İlişkin Eleştiriler:

Yukarda sayılan varsayımlara dayalı olan ortodoks iktisadın temel nitelikleri, farklı radikal iktisatçılar tarafından farklı biçimlerde ele alınmaktadır. Burada, bunlardan yalnız ikisine değineceğim.

1. Gintis ve Pochoda (1973), ortodoks iktisadın ana niteliğini oluşturan üç sapmadan (*bias*) söz ediyor (s. 36-37).

a. Bireysel refahın temel öğesi olarak salt alınıp satılabilen mal ve hizmetlerin hesaba katılması, maddeci sapmayı (*materialist bias*) gösterir. Onlara göre, refahın maddi koşulları yanında, bireylerin sosyal, politik ve ekonomik kurumlara katılması ve onları kontrol etmesi, eşitlik, toplulukların ve çevrenin niteliği, işin içerik ve niteliği, kişinin toplumsal ve doğal çevresinden yararlanma kapasitesi gibi maddi olmayan öğelerin de refah tanımının kapsamı içine alınması gerekir.[4]

b. Ortodoks iktisat esas olarak meta üretimi çerçevesi içindeki etkinlik sorunu ile uğraşmakta, diğer ekonomik sistemlerin değerlendirilmesini de yalnızca bu açıdan, burada tanımlanan etkinlik normuna göre yapmaktadır. Bu, ortodoks iktisadın etkinlik sapmasını (*efficiency bias*) oluşturur. Radikal iktisatçılara göre, ekonomik kuramların ekonomik, sosyal ve politik eşitliğe katkıları, işin nitelik ve yapısına, topluluğa ve çevreye ve özellikle insanların kişilik ve niteliklerine etkileri de araştırma ve tartışma konusu olmalıdır.[5]

---

[1] Hunt ve Schwartz (1972: 8); Zweig (1971a: 44) ve Sweezy (1970: 5).
[2] Sweezy (1970: 5); Zweig (1971-a: 45).
[3] Sweezy (1970: 5); Zweig (1971-b).
[4] Ortodoks refah kuramının radikal eleştirisi ve burada sayılan öğeleri de kapsayan bir refah tanımının ve kuramının geliştirilmesi konusunda *bkz*. Gintis (1972a ve 1972b) ve Gintis ve Pochoda (1973). Ayrıca *bkz*. Hunt (1972: 188-192).
[5] Çin ekonomisinin böyle, genişletilmiş bir etkinlik normu ile değerlendirilmesi

c. Gintis ve Pochoda, ortodoks görüşün devlet anlayışının da gerçeği yansıtmadığın ve bunun devlet sapmasını (*government bias*) oluşturduğunu ileri sürüyorlar. Onlara göre, bunun iki nedeni vardır: Birincisi, kapitalist sistem veri olarak alındığından, önemli sosyal sorunların "patolojik bozukluklar, gariplikler" olarak görülmesidir. İkincisi ise, devletin belirli tabaka ve sınıfların çıkarlarını yansıtması ve temsil etmesi yerine, toplumun bütününün çıkarlarını gözeten tarafsız bir arabulucu olduğunun varsayılmasıdır. Bunun sonucu olarak, iktisatçılar iktisat politikası konusunda danışman olarak görev almakta ve dikkatler, temel kurumların analizinden başka yöne çekilmektedir.

Gintis ve Pochoda'ya göre, bu üç sapma ortodoks iktisadın araç ve yöntemlerinin günümüz toplumunun karmaşık sorunlarına ışık tutabilecek biçimde kullanılmasını olanaksız kılmaktadır.

2. Rowthorn (1974), ortodoks iktisadın teme niteliklerini şöyle sıralıyor (s. 65):

a. Ortodoks iktisat bireyci ve öznelcidir (*individualist and subjectivist*) ve toplumu, nitelikleri ve kişilikleri veri olarak alınan bireylerin toplamı olarak görür. Sosyal olgular, kişilerin psikolojik nitelikleri ve başlangıçtaki durumla ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılır. Burada yanılgı, toplumun kişiler temel alınarak açıklanmaya çalışılmasıdır. Oysa doğru olan, kişilerin, toplum temel alınarak açıklanmasıdır.

b. Ortodoks iktisadın bir diğer zayıf yanı doğalcılığıdır (*naturalism*). Örneğin, üretim bir sosyal süreç, bir sosyal ilişkiler bütünü olarak değil, girdilerin çıktılara dönüştürüldüğü doğal bir süreç olarak görülmektedir.

c. Bir diğer önemli nitelik, ortodoks iktisadın pazara ve dolayısıyla değişime ilişkin olgulara öncelik vermesidir. Toplumun, bireylerin toplamından başka bir şey olmadığı ve üretimin sosyal değil de doğal bir süreç olduğu varsayıldığında, geriye yalnızca kişiler arasında meta alım-satımı yoluyla kurulan ilişkiler kalmakta ve pazar olguları önem kazanmaktadır. Dikkatlerin, toplumlar arasındaki farklılıkların temelinde yatan üretim ilişkileri üzerinde değil de bu toplumların ortak özelliğini oluşturan değişim ilişkileri üzerinde toplanması ve yoğunlaşması, ortodoks iktisadın sosyo-ekonomik değişme ve gelişme konusunda yetersiz ve geçersiz olması sonucunu doğurmuştur.

Rowthorn'un ulaştığı sonuçlar diğerlerine benziyor:

"Ortodoks iktisadın iki etkisi olmuştur: Bilimsel düzeyde, kapitalist üretim tarzının ve modern toplumun gelişme yasalarının ciddi analizini önlemiş, en azından engellemiştir. İdeolojik düzeyde ise, var olan sosyal düzeni ahlaki açıdan haklı göstermekte kullanılmıştır." (s. 65)

Bu ideolojik etkinin nedenini ise şöyle açıklıyor:

"Ortodoks iktisat kapitalizmi, temelde kararlı ve yerleşmiş, kendi kendisini sarsıntısız düzelten bir mekanizma olarak analiz eder. Olumsuz özellikleri, dengeden sapmalar ya da ikincil olgular olarak gören ortodoks iktisat, bunların kapitalist sistem içinde önemli bir rol oynamadığını varsayar. Hareket noktası bu olunca, bunların, daha fazla rekabet getirme, daha iyi bilgi sağlama ve diğer benzer kısmi önlemlerle giderilebileceğini ileri sürmek çok kolaydır." (s. 66)

C. Ortodoks İktisadın Cevapladığı ve Cevaplayamadığı Sorulara İlişkin Eleştiriler:

---

için bkz. Gurley (1971b).

Radikal iktisatçılar, ortodoks iktisadın toplumsal açıdan önemli ve geçerli soruları incelemediğini ileri sürmektedirler. Bunun temel nedeni olarak ise, ortodoks iktisadın yukarıda sıraladığımız yanılgıları içeren bir bilimsel paradigmaya dayalı olması ve bu paradigmanın "kullanılabilir" diye nitelediği araç ve yöntemlerin, toplumsal öneme sahip soruları iktisadın ilgi ve inceleme alanı dışında bırakması gösteriliyor.[1]

Gurley (1971a), bu ikinci nokta hakkında şunları söylüyor: "Ortodoks iktisadın kullanılabilecek teknikler konusundaki vurgusu, dikkatleri genellikle aşırı karmaşık olan, en önemli sosyal sorunlara değil, bu araçların kullanımına olanak tanıyan, genellikle önemsiz sorulara yöneltmektedir." (s. 55) Sweezy (1970) de benzer bir yargıya varıyor bu konuda: "Ortodoks iktisat son zamanlarda giderek önemi azalan sorunlarla uğraşmaya başladı... İçeriğinin önemsizleşmesini gidermek için ise, kullandığı teknikleri geliştirmeye ve inceltmeye gittikçe artan bir dikkat göstermeye başladı. Sonuç olarak, bugün, uğraşılan sorunlarla onları çözümlemede kullanılan teknikler arasında şaşırtıcı bir uçurum görüyoruz." (s. 5)

Radikal iktisatçılara göre ortodoks iktisadın cevaplayamadığı ve de cevaplayamayacağı soruları, Lindbeck'i (1971) izleyerek, şöyle sıralayabiliriz:[2]

1. **Bölüşüm**: Radikal iktisatçılar, ortodoks iktisadın bölüşüm kuramının tutarsız ve geçersiz olduğunu ileri sürüyorlar. Bunun ana nedeni, mevcut servet ve ekonomik güç dağılımının veri olarak alınmasıdır. Oysa, radikal iktisatta vurgulanan, servet ve güç dağılımı olmakta, kurumsal yapı ve sınıflar arasındaki mücadele ana belirleyici etken olarak alınmaktadır.[3]

2. **Kaynak Dağıtımı**: Durağan (statik) dağıtım sorununun ortodoks iktisadın ana uğraşını oluşturması da radikal iktisatçılarca eleştirilmiştir. Buradaki sorunun temelinde, tercihleri dışarda belirlenmiş veriler olarak alan parçal analiz yatmaktadır. Ayrıca, ortodoks iktisatta, sistemin etkinliği sorunu genel olarak, öznel nitelikteki bireysel tercihlerle, nesnel nitelikteki teknik koşullar arasındaki karşılık olma (*correspondence*) ilişkisi çerçevesinde ele alınmaktadır.[4]

Radikal iktisatçılar bu yaklaşıma karşı çıkmakta, bireysel tercihlerin ekonomik sistemi belirlemediğini, aksine, ekonomik sistemin bireysel tercihleri belirlediğini ileri sürmektedirler. Onlara göre, tercihler içsel değişkenler olarak ele alınmalıdır, çünkü tatmin araçlarını yaratan üretim süreci ihtiyaçları ve tercihleri de belirlemektedir (Gintis ve Pochoda, 1973: 40).

3. **Yaşamın Niteliği**: Ortodoks iktisatçıların niceliksel yönelimleri, salt tüketim malları gereksinmesini tatminle uğraşmalarına ve çalışma koşulları, karar verme süreci, çevrenin niteliği gibi soruları bir yana koymalarına yol açmıştır.

Ortodoks iktisadın "dışsal etkiler" (*external effects*) kavramı, çevre sorunları ile ilgili olarak yararlı olsa da, diğer sorunlarda bir yardımı dokunamaz, örneğin, yabancılaşma sorununu aydınlatmaz.

4. **Büyük ve Küçük Değişiklikler**: Radikal iktisatçılar, ortodoks iktisadın, veri olarak alınan bir sistem içindeki marjinal değişmelerle ilgilenip, büyük, niteliksel değişmeleri

---

[1] Zweig (1971a: 55); Gurley (1971a: 54); Behr, et. al. (1971: 22).
[2] Lindbeck (1971)'in özeti ve eleştirisi için bkz. Hymer ve Roosevelt (1972); McFarlane (1972); Bach (1972); Sweezy (1972).
[3] Gurley (1971a: 54); Hunt ve Schwartz (1972: 15-23); Nell (1972a ve 1972b).
[4] Rowthorn (1974: 66); Hunt ve Schwartz (1972: 16-19); Hunt (1972: 188-190).

incelememesini eleştirmektedirler.[1] Radikal iktisatçılar, önemli ve büyük tarihsel süreçlerin, sistemlerin dönüşümü sorununun incelenmesi gerektiğini savunuyorlar. Bunun nedeni, radikallerin, kapitalizm eleştirileri sonucu, onun değiştirilmesi gereksiniminin ortaya çıktığını ileri sürmeleri ve iktisadın bu konuya ışık tutmasını istemeleridir.

5. **Politik Öğelerin Önemi**: Ortodoks iktisadın eleştirildiği bir başka konu da politik ve ekonomik etkenler arasındaki karşılıklı etkileşimi ihmal etmiş olmasıdır. Burada, genellikle, toplumdaki güç dağılımının gerek iç gerek dış politikalar açısından taşıdığı öneme değinilmektedir. Örneğin, radikal iktisatçılara göre, günümüzün önemli olgularından biri olan emperyalizmin anlaşılması ve açıklanması için, politik ve ekonomik güç dağılımı ve bunlar arasındaki etkileşimler de bu konudaki çözümlemelerde yer almalıdır.[2]

RADİKAL İKTİSATLA İLGİLİ BAZI GÖZLEMLER

Peabody (1971), radikal iktisatçıların görevini şöyle tanımlıyor: "Görevimiz, radikal iktisadı geliştirerek, bu toplumun gerektirdiği köklü sosyal değişmeyi yöneltmek için gerekli olan bilinçlenmeyi gerçekleştirmektir." (s. 10)

Behr, et. al. (1971) ise, radikal iktisatçının ikili görevinden söz ediyor: "Ortodoks iktisadın metodolojisinin içyüzünü ortaya çıkarmak suretiyle, bu görüşün önemli sosyal sorunları anlamlı bir biçimde çözümleyemeyeceğini ortaya koymak ve yaşamımız ve topluluklarımız üzerindeki azınlık kontrolünü ortadan kaldırmak için gerekli olan hareketin ideolojik temelini oluşturmak." (s. 31)

Görüldüğü gibi, radikal iktisatçıların bir radikal iktisat paradigması geliştirmede amaçları yalnızca dünyayı anlamak ya da yorumlamak değil, aynı zamanda onu değiştirmek oluyor. Bu temel amaçla hareket eden radikallerin geliştirmeye çalıştıkları yeni bilimsel paradigmanın en önemli özelliklerini Zweig (1971a) şöyle belirliyor:

"Radikal iktisat verilerini ve analitik kategorilerini çatışma ve diyalektik çerçevesi içinde ele alır... Çatışmayı esas alan bilimsel paradigmaya göre her çatışma için, toplum üyelerini az sayıda sınıf içinde gruplayabiliriz. Her bireyin sosyal durumu, çatışma konusuyla ilişkili olarak belirlenebilir... Bir toplum, içerdiği çatışmalar ve bu çatışmalara ilişkin sınıf yapıları ile nitelendirilebilir... Radikal görüş, denge yerine, çatışmaların diyalektik gelişme sürecini koymaktadır. Ekonomik sistemler ve sosyal ilişkiler, bunları niteleyen içsel çatışmaların yarattığı gerginliklere, ya da çelişmelere, bağlı olarak değişirler." (s. 48-49) Gurley (1971a) de benzer bir görüşü ve anlayışı savunuyor: "Politik iktisatçı, kuvvet yapısını ve ilişkilerini analizinin temeline koyar (çünkü) bunlar çatışmaya, uyumsuzluğa ve niteliksel değişmeye yol açarlar." (s. 54-55)

Gintis ve Pochoda'ya (1973) göre ise, radikal iktisadın ana özelliği şöyle özetlenebilir: "Dikkatimizi, kapitalizmin ana kurumlan ve bunların sosyal örgütlenme üzerindeki etkileri; en genel anlamıyla sosyal ve bireysel refah; sosyal sınıfın niteliği ve üretim yapısı ile olan ilişkisi ve tarihsel gelişim içinde, sosyal değişme sürecinin teknoloji ve politik bilinçlenme ile olan bağlantısı üzerinde yoğunlaştırıyoruz." (s. 43)

Burada, iki özellik çekiyor dikkatimizi. İlk olarak, radikal iktisatçıların, iktisadın ilgi ve inceleme alanını genişlettikleri, diğer sosyal bilimlerden geniş ölçüde yararlandıkları söylenebilir. Bunun, disiplinler arası bir yaklaşım anlamına geldiği açıktır. İkinci olarak, radikal iktisatçıların, ortodoks paradigmanın temel varsayımlarını tersine çevirdiğini söylemek

---

[1] Zweig (1971b: 67-68) ve Zweig (1971a: 44-45).
[2] Gurley (1971a:53) ve Sweezy (1970:7-9).

mümkün. Kapitalist sistemin geçici, sosyal çatışma ve dengesizliğin esas ve niteliksel değişmenin en az niceliksel değişme kadar önemli olduğu varsayımıyla başlıyorlar işe. Bu varsayımlar ile Marxist politik iktisadın temelindeki varsayımlar arasında, bazen özdeşliğe varan, yakın bir ilişki olduğunu belirtmek isterim.

Nitekim, Marx'ın "vulgar" iktisada yönelttiği eleştiriler ile, radikal iktisatçıların ortodoks iktisat eleştirisi arasında önemli benzerlikler var.[1] Başka bir deyişle, radikal iktisatçıların ortodoks iktisat eleştirisi ve onun yerine koyacak yeni bir paradigma aramaları, çoğunu Marxist paradigmaya, en azından Marxist analiz yöntemine götürüyor.

"Radikal politik iktisatçıların ... Marxist analiz yöntemine dayalı devrimci bir politik iktisat kuramı geliştirmeleri gereklidir, diyor Behr et. al. (1971: 36). Hymer ve Roosevelt (1972) de, deneyimlerinin onları Marxist paradigmaya götürdüğünü belirtiyorlar (s. 646).

Ancak, burada bazı noktaları açıklamak gerek:

1. Radikal iktisatçıların bazıları, çatışmayı, sınıflar arası mücadeleyi esas alan bir politik iktisadın, bu çatışmanın kökeni konusundaki Marxist analizi benimsemesinin gerekli olmadığını, diğer çatışma tür ve kökenlerinin de önemli olabileceğini ileri sürüyorlar.[2]

2. Bir de, radikal iktisatçıların ilgisini çeken, asıl kaynaklandıkları kişinin, *Das Kapital* yazarı Marx değil, *1844 Ekonomi ve Felsefe Yazıları* yazarı "genç Marx" olduğu ileri sürülmüştür (Solow, 1971: 64; Bach, 1972: 642; Burkhead, 1974: 20).

Başka bir deyişle, Marx'ın felsefi ve sosyo-politik görüşleri, düşünceleri, ekonomik düşünce ve kuramlarına oranla daha fazla ilgilerini çekmektedir. Özellikle yabancılaşma konusundaki vurgulamaları bu yargının temel dayanağını oluşturmaktadır.

3. Radikal iktisatçıların, Marx'a ek olarak, Thorstein Veblen ve C. Wright Mills'den de geniş ölçüde etkilendikleri söylenebilir. En azından, radikallerin Amerikan toplumundaki güç dağılımı ve ilişkileri konusundaki çözümlemeleri ve düşünceleri ile bu yazarlarınkiler arasında önemli bir benzerlik ve yakınlık görülmektedir (Burkhead, 1974: 20).

4. Ortodoks iktisadın dayandığı paradigma ve bunun doğurduğu sonuçları eleştiren radikal iktisatçıların, zaman zaman ortodoks iktisadın belirli araç ve yöntemlerini kullandıkları görülüyor. Bunun nedeni, radikallerin bu araç ve yöntemlere değil, onların ortodoks paradigmanın çizdiği çerçeve içinde ve onun belirlediği amaçlara yönelik olarak kullanılmasına karşı olmalarıdır.

SONUÇ[3]

---

[1] K. Marx'ın "vulgar" iktisat eleştirisinin en iyi örneklerinden biri için *bkz.* "Introduction to the Critique of Political Economy," *A Contribution to the Critique of Political Economy*, New York, 1904, s. 265-312.

[2] Örneğin, Zweig (1971a: 50), Marxist paradigmada çatışmanın kökeninin emek-değer kuramı ile açıklandığını belirttikten sonra, bu kuramın kabul edilmemesi halinde, toplumdaki diğer çatışmaları oluşturan ırkçılık (ırklar arasındaki çatışma), tüketimcilik (*consumerism* - tüketicilerle üreticiler arasındaki çatışma) ve cins ayırımı (sexism - cinsler arasındaki çatışma) gibi olguların, radikal iktisadın hareket noktaları olarak alınabileceğini ileri sürüyor.

[3] Radikal iktisatçıların ortodoks iktisada yönelttikleri eleştirileri konu alan bu yazıda, radikal iktisatçıların yeni bir paradigma geliştirme konusundaki çabalarına değinmedim. *The Review of Radical Political Economics*'de yayımlanan yazıların bir kısmının başlıklarından oluşan şu örnek bu konuda bir fikir verebilir: "Brezilya'da Sanayi ve Emperyalizm," "ABD'de Gelir Dağılımı," "Emperyalizm Teorisi Üstüne," "Eşit Olmayan Eğitim ve Sosyal İş Bölümünün Yeniden Üretimi," "Kadının Ekonomik Sömürüsü," "Suçluluğun İktisadı ve Sınıf," "İşsizlik ve İşgücü Talebinin Yapısı,"

Daha önce değindiğim gibi, sosyal bilimlerdeki paradigma değişmeleri genellikle sosyo-ekonomik ve politik değişme ile aynı zamanlı olmaktadır. Bu nedenle, radikal iktisadın yeni bir paradigma geliştirmede ve bugün iktisatta egemen olan ortodoks iktisadın yerini almadaki başarısı ya da başarısızlığı, esas olarak, dünyadaki ve Amerikan toplumundaki sosyal, ekonomik ve politik değişmelere ve radikallerin bu alanda oynayacakları role bağlıdır. Başka bir deyişle, kendileri için saptadıkları amaçları gerçekleştirip gerçekleştirememeleri belirleyecektir başarılarını. Çünkü, her kuramın mihenk taşı uygulamadır.

"Marxist İktisadın Amerikan Koşullarında Geçerliği," "Patronlar Ne Yapar?" "Çevre Kirlenmesinin Politik İktisadı Konusunda Bazı Notlar," "Fakirliğe Radikal Bakış Açışı," "Kapitalizm, Azgelişmişlik ve Fakir Ülkelerin Geleceği," "Kapitalist Genişleme, İdeoloji ve Müdahale," "Yüksek Eğitimin Ücretli Emek Sistemi ile Bütünleşmesi," "Emek Sürecinde Sınıf Bilinci ve Tabakalaşma," "Sınıf Mücadelesi ve İşçi Sınıfının Niteliği," "Fakir Halk Devlete Karşı," "Plantasyon Ekonomisi ve Sonrası," Devlet, Güç ve Sanayi Devrimi," "Vietnam Savaşının İktisadi Etkileri." Radikallerin bu tür yazılarda ortaya koydukları görüşleri ve ortodoks iktisatçıların onlara yönelttikleri eleştirileri bir başka yazıda ele alacağım.

K A Y N A K L A R

Bach, G. L. (1972). “Comment;” “Symposium: Economics of the New Left,” *Quarterly Journal of Economics (QJE),* c. 86, n. 4, s. 632-643.

Behr, T. *et al.* (1971). “Towards a Radical Political Economics,” *The Review of Radical Political Economics (RRPE)*, c. 3, n. 2, s. 17-42.

Bronfenbrenner, M. (1970). “Radical Economics in America: A 1970 Survey,” *Journal of Economic Literature,* c. 8, n. 3, s. 747-766.

Burkhead, J. (1974). “Economics and Public Policy,” *Maxwell, News and Notes* (Special Issue), Fall 1974, s. 14-22.

Coats, A. W. (1969). “Is There a ‘Structure of Scientific Revolutions’ in Economics,” *Kyklos*, c. 22, n. 2, s. 289 296.

Edwards, R. C. *et al.* (1970). “A Radical Approach to Economics,” *American Economic Review, Papers and Proceedings* (AER-P/P), c. 60, n. 2, May 1970. Yeniden basım: Gordon, D. M. (ed), *Problems in Political Economy: An Urban Perspective,* Lexington: D. C. Heath and Co., 1971, s. 13-24.

Gintis, H. (1972a). “Alienation and Power,” *RRPE,* c. 4, n. 5, s. 1-34.

------ (1972b). “A Radical Analysis of Welfare Economics and Individual Development,” *QJE,* c. 86, n. 4, s. 572-599.

Gintis, H. ve Pochoda, R. (1973). “Economics in a Revolutionary Age,” Weaver (1973), s. 33-54.

Gordon. D. F. (1965). “The Role of the History of Economic Thought in the Understanding of Modern Economic Theory,” *AER-P/P,* c. 55, n. 2, s. 119-127.

Gurley, J. G. (1971a). “The State of Political Economics,” *AER-P/P,* c. 61, n. 2, s. 53-62. Yeniden basım: Weaver (1973), s. 55-69.

------ (1971b). “Capitalist and Maoist Economic Development,” *Monthly Review,* c. 22, n. 9, s. 15-35.

Heilbroner, R. L. (1971). “Reply,” *AER-P/P*, c. 61, n. 2, s. 65-67.

Hunt, E. K. (1972). “Economic Scholasticism and Capitalist Ideology,” Hunt ve Schwartz (1972), s. 186-192.

Hunt, E. K ve Schwartz, J. G. (eds.) (1972). *A Critique of Economic Theory,* Penguin Books.

Hunt, E. K ve Sherman, H. J. (1972). *Economics: An Introduction to Traditional and Radical Views*, New York: Harper and Row.

Hymer, S., Roosevelt, F. (1972). “Comment;” “Symposium: Economics of the New Left.” *QJE,* c. 86, n. 4, s. 644-657.

Kuhn, T. S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions,* Chicago: Chicago University Press (2. Baskı: 1970).

Lindbeck, A. (1971). *The Political Economy of the New Left: An Outsider’s View*, New York: Harper and Row.

------ (1972). “Rejoinder;” “Symposium: Economics of the New Left,” *QJE,* c. 86, n. 4, s. 665-683.

McFarlane, B. (1972). “The Political Economy of the New Right,” *RRPE,* c. 4, n. 2, s. 85-99.

Nell, E. (1972a). “Property and the Means of Production: A Primer on the Cambridge Controversy,” *RRPE,* c. 4, n. 2, s. 1-27.

------ (1972b). “Economics: The Revival of Political Economy,” Blackburn, R. (ed.) *Ideology in Social Science*, Fontana/Collins, s. 76-95.

Peabody, G. E. (1971). “Scientific Paradigms and Economics: An Introduction,” *RRPE,* c. 3, n. 2, s. 1-16.

Rowthorn, B. (1974). “Neo-Classicism, Neo-Ricardianism and Marxism,” *New Left Review,* n. 86, s. 63-87.

Schultze, C. (1971). “The Reviewers Reviewed,” *AER-P/P,* c. 61, n. 2, s. 45-52.

Solow, R. (1971). “Reply,” *AER-P/P,* c. 61, n. 2, s. 63-65. Yeniden basım: Weaver (1973), s. 70-74.

Sweezy, P. M. (1970). “Toward A Critique of Economics,” *Monthly Review,* c. 21, n. 8, January 1970, s. 1-9. Yeniden basım: *RRPE,* c. 3, n. 2, July 1971, s. 59-66.

------ (1972). “Comment;” “Symposium: Economics of the New Left,” *QJE,* c. 86. n. 4, s. 658-664.

Weaver, J. H. (ed.) (1973). *Modern Political Economy: Radical and Orthodox Views on Crucial Issues*, Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Weeks, J. (1971). “Political Economy and the Politics of Economists,” *RRPE,* c. 3, n. 2, s. 75-83.

------ (1972). “A Note on Political Economy and the Politics of Economists,” *RRPE,* c. 4, n. 2, s. 121

Zweig, M. (1971a). “Bourgeois and Radical Paradigms in Economics,” *RRPE,* c. 3, n. 2, s. 43-58.

------ (1971b). “New Left Critique of Economics,” *RRPE,* c. 3, n. 2, July 1971 (b), s. 67-74. Yeniden basım: Mermelstein, D. (ed.) *Mainstream Readings and Radical Critiques* (1. Baskı), New York: Random House, 1970, s. 25-31.

------ (1971c). “On Economics and the Politics of Economists (A Response to John Weeks),” *RRPE,* c. 3, n. 2, s. 84-88.

ABSTRACT

THE CRITIQUE OF THE ORTHODOX ECONOMICS BY THE RADICAL ECONOMISTS

This is a survey of the radical critique of the orthodox economics. Here the radical economics is used to denote a current school of critical economic thought in the U.S.A. which finds its best expression on the pages of the Review of Radical Political Economics. The orthodox economics, on the other hand, is another name given to the neoclassical economics which is what we find in most of the standard economics textbooks used in the colleges of many countries.

After a short discussion of the Kuhnian concept o[f] paradigm (widely used by the radicals) and of the main causes underlying the emergence of the radical economics, the main elements of the radical critique are summarized. These are related to the main assumptions and certain characteristics of the orthodox economics and to the questions which it does not or cannot answer.

The exposition of the radical critique is followed by several observations concerning the radical economics where, in conjunction with its main characteristics, its close affinity with the Marxian analysis is pointed out and briefly examined. An evaluation of the radical economics is not attempted here, since it would require not only an exposition of its critique of the orthodox economics but also an examination of with what the radicals replace it. These constructive aspects of the radical economics will be taken up in another paper.